

GENDER TENGLIGI VA ZAMONAVIY JAMIYAT: GLOBAL TAJRIBA HAMDA O‘ZBEKISTON AYOLLARINING RIVOJLANISH YO‘LI

Ibragimova Muhlisa G'olibjon qizi

72-umumiy o'rta ta'lim maktabi Tarix fani o'qituvchisi

Gender tengligi

+998939622612

ibroximovamuxlisa6@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.21126003>

Annotatsiya. Ushbu maqolada gender tengligi tushunchasining mazmun-mohiyati, uning zamonaviy jamiyat taraqqiyotidagi ahamiyati, xalqaro tajriba hamda O'zbekistonda xotin-qizlarning huquq va manfaatlarini ta'minlash bo'yicha amalga oshirilayotgan islohotlar tahlil qilinadi. Shuningdek, ayollarning ta'lim, iqtisodiyot, siyosat va ijtimoiy hayotdagi o'rni yoritilib, gender tengligini mustahkamlashning dolzarb masalalari va istiqbollari ilmiy jihatdan asoslab beriladi.

Kalit so'zlar: gender tengligi, xotin-qizlar, inson huquqlari, gender siyosati, barqaror rivojlanish, ayollar tadbirkorligi, ta'lim, siyosiy faollik, O'zbekiston.

Zamonaviy dunyoda gender tengligi demokratik jamiyatning asosiy mezonlaridan biri sifatida e'tirof etiladi. Har qanday davlatning ijtimoiy, iqtisodiy va siyosiy rivojlanishi fuqarolarning huquq va imkoniyatlaridan teng foydalanish darajasiga bevosita bog'liqdir. Gender tengligi nafaqat ayollar huquqlarini himoya qilish masalasi, balki jamiyatning barcha a'zolari uchun teng imkoniyatlar yaratish, inson kapitalidan samarali foydalanish va barqaror taraqqiyotni ta'minlashning muhim omili hisoblanadi. So'nggi yillarda dunyo miqyosida gender tengligini ta'minlash davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylandi. Birlashgan Millatlar Tashkiloti tomonidan qabul qilingan Barqaror rivojlanish maqsadlarining beshinchi maqsadi aynan gender tengligini ta'minlash va barcha ayollar hamda qizlarning huquq va imkoniyatlarini kengaytirishga qaratilgan.

O'zbekiston Respublikasida ham xotin-qizlarning huquq va manfaatlarini himoya qilish, ularning jamiyatdagi mavqeini mustahkamlash, siyosiy va iqtisodiy faolligini oshirish hamda ta'lim olish imkoniyatlarini kengaytirish bo'yicha keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Bu islohotlar mamlakatning demokratik rivojlanishi va inson manfaatlarini ta'minlashga qaratilgan siyosatning muhim tarkibiy qismi hisoblanadi.

Gender tushunchasi biologik jinsdan farqli ravishda jamiyat tomonidan erkak va ayollarga yuklatilgan ijtimoiy rollar, mas'uliyat va imkoniyatlarni ifodalaydi. Gender tengligi esa erkaklar va ayollarning huquq, majburiyat va imkoniyatlarining tengligini anglatadi. Bu tamoyil ayollar va erkaklarning ta'lim olish, mehnat qilish, tadbirkorlik bilan shug'ullanish, siyosiy hayotda ishtirok etish hamda qarorlar qabul qilish jarayonlarida teng imkoniyatlarga ega bo'lishini nazarda tutadi. Zamonaviy ilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, gender tengligi ta'minlangan mamlakatlarda iqtisodiy rivojlanish sur'atlari yuqori, kambag'allik darajasi past hamda innovatsion salohiyat kuchli bo'ladi. Shu sababli gender tengligi bugungi kunda nafaqat ijtimoiy masala, balki iqtisodiy taraqqiyotning muhim omili sifatida ham baholanmoqda.

Xalqaro tajriba shuni ko'rsatadiki, rivojlangan davlatlar gender siyosatini amalga oshirishda katta yutuqlarga erishgan. Ayniqsa, Shimoliy Yevropa davlatlari gender tengligi bo'yicha dunyoda yetakchi o'rinlarni egallaydi. Ushbu mamlakatlarda ayollar va erkaklar uchun mehnat bozorida teng sharoitlar yaratilgan, ota-onalik ta'ili tizimi rivojlantirilgan, rahbarlik lavozimlarida ayollar

ulushi yuqori darajaga yetgan. Bundan tashqari, davlat tomonidan bolalarni parvarishlash xizmatlarining rivojlantirilishi ayollarning mehnat faoliyatini davom ettirishiga keng imkoniyat yaratmoqda. Natijada ayollarning iqtisodiy faolligi oshib, mamlakat yalpi ichki mahsulotining o'sishiga sezilarli hissa qo'shmoqda.

Kanada, Germaniya va Niderlandiya kabi davlatlarda ayollar tadbirkorligini rivojlantirish uchun maxsus grant dasturlari, imtiyozli kreditlar va biznes inkubatorlari faoliyat yuritmoqda. Yaponiya hamda Janubiy Koreyada esa ayollarning iqtisodiyotdagi ishtirokini kengaytirish maqsadida moslashuvchan ish vaqti, masofaviy mehnat tizimi va oilani qo'llab-quvvatlash dasturlari keng joriy etilgan. Mazkur tajribalar shuni ko'rsatadiki, gender tengligi nafaqat inson huquqlarini ta'minlaydi, balki iqtisodiy samaradorlikni ham oshiradi.

O'zbekistonda so'nggi yillarda gender siyosatini rivojlantirish bo'yicha muhim huquqiy asoslar yaratildi. Xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyatlar kafolatlari to'g'risidagi qonunning qabul qilinishi, xotin-qizlarni tazyiq va zo'ravonlikdan himoya qilish mexanizmlarining takomillashtirilishi hamda gender tengligi masalalari bo'yicha davlat siyosatining izchil amalga oshirilishi mamlakatda ushbu yo'nalishdagi islohotlarni yangi bosqichga olib chiqdi. Bugungi kunda ayollarning davlat boshqaruvi organlari, parlament, mahalliy kengashlar, ta'lim, sog'liqni saqlash, fan va tadbirkorlik sohalaridagi ishtiroki yildan-yilga ortib bormoqda.

Ta'lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlar natijasida oliy ta'lim muassasalarida tahsil olayotgan qizlar soni sezilarli darajada oshdi. Xotin-qizlarga kontrakt to'lovlarini qoplash uchun davlat grantlari va ta'lim kreditlari ajratilishi ularning oliy ta'lim olish imkoniyatlarini kengaytirdi. Shuningdek, magistratura va doktoranturada tahsil olayotgan ayollar sonining ortishi mamlakat ilmiy salohiyatining rivojlanishiga xizmat qilmoqda. Ayniqsa, axborot texnologiyalari, muhandislik, tibbiyot va tabiiy fanlar yo'nalishlarida qizlarning faolligi oshib borayotgani gender tengligini ta'minlash yo'lidagi muhim natijalardan biridir.

Ayollarning iqtisodiy mustaqilligini ta'minlash bugungi kunda davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Shu maqsadda ayollar tadbirkorligini rivojlantirish, ularni kasb-hunarga o'qitish, imtiyozli kreditlar ajratish hamda biznes loyihalarini qo'llab-quvvatlash bo'yicha keng ko'lamli dasturlar amalga oshirilmoqda. Natijada minglab ayollar o'z biznesini tashkil etib, yangi ish o'rinlarini yaratmoqda. Bu esa nafaqat oilalar farovonligini oshirmoqda, balki hududlarning iqtisodiy rivojlanishiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda.

Siyosiy hayotda ayollarning faolligi demokratik jamiyatning muhim ko'rsatkichlaridan biri hisoblanadi. So'nggi yillarda O'zbekistonda parlament va mahalliy kengashlarda faoliyat yuritayotgan ayollar sonining ortishi davlat boshqaruvida gender muvozanatini ta'minlash yo'lida muhim qadam bo'ldi. Ayollarning qarorlar qabul qilish jarayonlaridagi ishtiroki ta'lim, sog'liqni saqlash, ijtimoiy himoya va oilani qo'llab-quvvatlash kabi masalalarning samarali hal etilishiga xizmat qilmoqda.

Shunga qaramay, gender tengligini to'liq ta'minlash yo'lida ayrim muammolar ham mavjud. Ba'zi hududlarda an'anaviy stereotiplar saqlanib qolayotgani, rahbarlik lavozimlarida ayollar ulushining yetarli emasligi, ayrim sohalarida ish haqi tafovutlarining mavjudligi hamda oilaviy majburiyatlarning asosan ayollar zimmasiga yuklanishi gender tengligini ta'minlash jarayoniga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Bundan tashqari, texnika va muhandislik yo'nalishlarida ayollar ulushining nisbatan pastligi ham dolzarb masalalardan biri hisoblanadi.

Kelgusida gender tengligini yanada mustahkamlash uchun ta'lim tizimida gender madaniyatini rivojlantirish, qizlarni innovatsion va texnologik yo'nalishlarga keng jalb etish,

ayollar tadbirkorligini qo'llab-quvvatlash dasturlarini kengaytirish, oilada va jamiyatda teng mas'uliyat tamoyillarini mustahkamlash hamda rahbarlik lavozimlariga malakali ayollarni tayyorlash tizimini takomillashtirish muhim ahamiyat kasb etadi. Shuningdek, ommaviy axborot vositalari orqali gender tengligi madaniyatini keng targ'ib qilish va yoshlar orasida tenglik tamoyillarini shakllantirish ham dolzarb vazifalardan biridir.

Xulosa qilib aytganda, gender tengligi zamonaviy demokratik jamiyatning ajralmas tarkibiy qismi bo'lib, mamlakatning barqaror ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishiga xizmat qiladi. Xotin-qizlarning ta'lim olishi, mehnat qilishi, tadbirkorlik bilan shug'ullanishi, siyosiy va ijtimoiy hayotda faol ishtirok etishi inson kapitalining to'liq namoyon bo'lishini ta'minlaydi. O'zbekistonda bu borada amalga oshirilayotgan islohotlar ayollarning huquq va manfaatlarini himoya qilish, ularning iqtisodiy mustaqilligini oshirish hamda jamiyatdagi mavqeini mustahkamlashga xizmat qilmoqda. Xalqaro tajribani chuqur o'rganish va milliy qadriyatlar bilan uyg'unlashtirgan holda gender siyosatini izchil davom ettirish mamlakatning uzoq muddatli taraqqiyoti, fuqarolik jamiyatini rivojlantirish va inson farovonligini ta'minlashning muhim omillaridan biri bo'lib qoladi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent: O'zbekiston, 2023.
2. O'zbekiston Respublikasining ***Xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyatlar kafolatlari to'g'risida***gi Qonuni. O'RQ-562-son, 2019-yil 2-sentabr.
3. O'zbekiston Respublikasining ***Xotin-qizlarni tazyiq va zo'ravonlikdan himoya qilish to'g'risida***gi Qonuni. O'RQ-561-son, 2019-yil 2-sentabr.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022–2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risidagi Farmoni. PF-60-son, 2022-yil 28-yanvar.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligi. O'zbekiston ayollari va erkaklari: Statistik to'plam. – Toshkent, 2024.
6. Birlashgan Millatlar Tashkiloti. Transforming Our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development. New York: United Nations, 2015.
7. UN Women. Progress on the Sustainable Development Goals: The Gender Snapshot 2024. New York: UN Women, 2024.
8. UNESCO. Global Education Monitoring Report 2024: Gender Report. Paris: UNESCO Publishing, 2024.
9. World Economic Forum. Global Gender Gap Report 2025. Geneva: World Economic Forum, 2025.
10. World Bank. Women, Business and the Law 2024. Washington, DC: The World Bank, 2024.
11. OECD. Gender Equality in Education, Employment and Entrepreneurship. Paris: OECD Publishing, 2023.
12. Sen, A. Development as Freedom. Oxford: Oxford University Press, 1999.
13. Lorber, J. Gender Inequality: Feminist Theories and Politics. 6th ed. New York: Oxford University Press, 2021.
14. Giddens, A. Sociology. 8th ed. Cambridge: Polity Press, 2017.
15. Walby, S. The Future of Feminism. Cambridge: Polity Press, 2011.